

Waardsedijk 83 Snelrewaard

- de bouw van een woning -

voortoets natuurwetgeving

Colofon

7 februari 2019

- veldwerk	dr. A.J.M. Schenkeveld
- tekst	dr. A.J.M. Schenkeveld
- productie	bureau Schenkeveld Visstraat 1, 4101 AC Culemborg Telefoon: 0345- 534245, E: 06-28307831 Email: bramschenkeveld@ziggo.nl
- opdrachtgever	H. van Zandwijk, Snelrewaard
- contactpersoon	Andre Band van Bouwkundig Teken- en Ontwerpbureau Andre Band, Oostzaan

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
2	Methode	4
3	Gebiedsbeschrijving	5
4	Flora en fauna.....	6
	Flora en vegetatie.....	6
	Vogels	6
	Zoogdieren	8
	Vissen, amfibieën en reptielen	8
	Ongewervelde dieren	9
	Conclusie	9
5	Ingreep	9
	Initiatief.....	9
	Effecten	10
6	Conclusie	11

1 Inleiding

Initiatief

De familie van Zandwijk is van plan een nieuwe woning en schuur te realiseren op het terrein van een bestaande woning met opstallen aan de Waardsedijk 83 in Snelrewaard. De nieuwe gebouwen komen op een andere plek te staan dan de oude. Het woonhuis en de bijgebouwen hebben dezelfde oppervlakte boven maaiveld. Het plangebied is de betreffende bouwkaavel, de bestaande bebouwing in het bijzonder.

Ligging

De betreffende kavel is ontsloten vanaf de Waardsedijk gelegen tussen deze weg en de Hollandse IJssel in het bebouwingslint van Snelrewaard tussen Montfoort en Oudewater in de provincie Utrecht.

figuur 1: ligging plangebied rood omkaderd (bron: Google Earth)

Planologisch kader

De nieuwe bebouwing past niet in het bestemmingsplan Landelijk Gebied Oudewater en Willeskop (2011) van de gemeente Oudewater. Ten behoeve hiervan wordt door buRO, bureau voor ruimtelijke ordening en advies te Amersfoort een nieuw plan met toelichting opgesteld. Hierin is ook aandacht voor het aspect natuur. Volgens de huidige wetgeving moet elke ruimtelijke ingreep getoetst worden aan voorheen de Flora- en faunawet (F&f-wet), de Natuurbeschermingswet en overig relevant natuurbeleid. Sedert 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. Deze vervangt de Flora- en Faunawet en de Natuurbeschermingswet. Ook het provinciaal en gemeentelijk natuurbeleid is van belang. Zo is de bescherming van de ecologische hoofdstructuur (EHS) of natuurnetwerk Nederland (NNN) vastgelegd in de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2017 en het vellen van bomen in de bebouwde kom in de APV.

Wet natuurbescherming

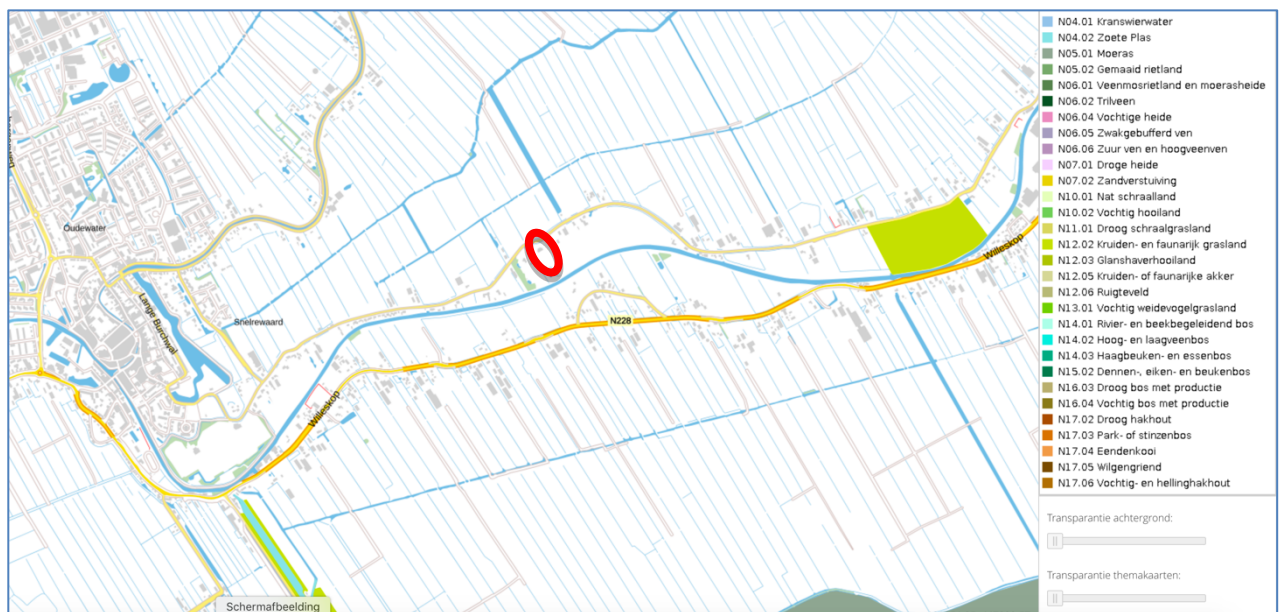
De Wet natuurbescherming regelt sedert 1 januari 2017 de bescherming van waardevolle natuur. Ze vervangt de oude Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet en de Boswet. In de wet zijn artikelen opgenomen ter bescherming van soorten (hoofdstuk 3), gebieden (hoofdstuk 2) en houtopstanden (hoofdstuk 4). Bij een ruimtelijke ingreep moet voor handelingen met schadelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden of waarbij verbodsbepalingen worden overtreden betreffende soorten Vogelrichtlijn, soorten Habitatrichtlijn of andere nationaal beschermde planten- en diersoorten bij de provincie een ontheffing worden aangevraagd. De onderzoeksplicht rust bij de initiatiefnemer. Het is de gewoonte om voorafgaand aan een uitgebreide beoordeling te onderzoeken of er met betrekking tot het initiatief überhaupt broed- en winter vogels, andere planten-, diersoorten en habitattypen, waarvoor de nieuwe wet is bedoeld in het geding zijn. Dit verslag is de weergave van een dergelijk verkennend onderzoek ook wel quick scan of voortoets

genoemd. Een dergelijke voortoets wordt ook uitgevoerd voor projecten, die buiten de eigenlijke begrenzing van een Natura 2000-gebied liggen, maar wier effecten zich mogelijk wel doen gelden op de verderop gelegen natuurwaarden ('externe werking').

EHS of NNN

Inmiddels is de begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland (EHS) zo goed als afgerond. Na de herijking in 2011 en de naamsverandering in 2014 in Natuurnetwerk Nederland (NNN) ligt het in de bedoeling alle begrensde kavels voor 2027 te verwerven en in te richten en te beheren als beschermd natuurgebied. De verwerving gebeurt vooralsnog op vrijwillige basis. Voor gebieden in de EHS geldt het nee, tenzij...principe. Ingerepen hierin kunnen alleen doorgang vinden, als er geen alternatieven zijn en het initiatief van groot openbaar belang is. Het nee, tenzij-beleid is een getrapte benadering. De basis voor deze stappenbenadering is een goede beschrijving van de in het gebied voorkomende wezenlijke kenmerken en waarden. Uit onderzoek moet vervolgens blijken of deze wezenlijke waarden en kenmerken significante schade ondervinden door de ingreep.

Het dichtstbijzijnde beschermde natuurgebied is het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Lek tussen Vianen en Schoonhoven op meer dan 8 km afstand. Het dichtstbijzijnde natuurgebied onderdeel van de ecologische hoofdstructuur van Nederland (EHS) / Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn de uiterwaarden van de Hollandse IJssel 2 km in oostelijke richting en de boezem van de Maaltocht 2 km in westelijke richting. Het beheertype van de uiterwaarden is kruiden- en faunairijk grasland (N12.02) en van de boezem Zoete plas (N04.02) en kruiden- en faunairijk grasland (zie figuur 2). Verder ligt 3 km naar het zuiden het moerasgebied van Polder Willeskop.

figuur 2: situering plangebied (rood omcirkeld) in relatie tot het NatuurNetwerk Nederland (NNN) en de beheertypen daarvan (Natuurbeheerplan Utrecht 2019)

Probleemstelling

In deze notitie wordt onderzocht in hoeverre de sloop en nieuwbouw in strijd zijn met de verbodsbepalingen van de Wet Natuurbescherming en of er diensgevolge ontheffing van de verbodsbepalingen moet worden aangevraagd. Hierbij zijn alleen de artikelen op het gebied van soortbescherming (artikelen 3.1-3.41) aan de orde. De ingreep is te klein en het plangebied ligt te ver weg om effecten te kunnen hebben op beschermd natuurgebied.

Toetsing aan de Provinciale Ruimtelijke Verordening Utrecht (2013/2014) is ook niet aan de orde, omdat de sloop en nieuwbouw de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS/NNN zoals die voor de betreffende gebieden in de omgeving zijn geformuleerd niet schaden.

2 Methode

Op 24 januari 2019 is het terrein bezocht om alle beschermde planten en dieren, die het plangebied en directe omgeving bewonen en gebruiken te inventariseren.

Daarnaast is in de literatuur en via internet gezocht naar gegevens over de verspreiding van beschermde en bedreigde soorten in de (wijde) omgeving.

Voorafgaand aan het veldbezoek is een lijst van potentieel in het gebied aanwezige bijzondere soorten opgesteld aan de hand van de diverse atlanten. Deze bronnen worden vermeld onder de diverse

soortengroepen. Deze lijst is dus in het veld getoetst aan de hand van de directe waarnemingen, aangetroffen sporen en de gebiedskenmerken.

3 **Gebiedsbeschrijving**

Het plangebied ligt op de stroomrug van de Hollandse IJssel. De Hollandse IJssel is een tak van de Rijn, die in 1285 AD bij Klaphek bovenstrooms is afgedamd van de Lek¹. De stroomruggen van de Oude Rijn, Hollandse IJssel en Lek fungeerden in de Middeleeuwen als parallelle assen, vanwaaruit de veenmoerassen werden ontgonnen. Polder Snelrewaard is vanaf de stroomrug van de Hollandse IJssel in de twaalfde eeuw in cultuur gebracht². Snelrewaard is het lint van boerderijen op de rechteroever van de Hollandse IJssel. Door inklink van de veengronden ligt de rivier inmiddels hoger dan het veenweidegebied (inversierug).

De Waardsedijk zelf ligt op +0,9 m NAP, de kade aan de rivier op +1,5 m NAP, het tussenliggende land op -0,5 m NAP en de weilanden van Polder Snelrewaard op -1,45 M NAP.

De bodem van het plangebied betreft een kalkhoudende poldervaaggrond, zware zavel en lichte klei, grondwatertrap V(GHG < 40 cm; GLG > 120 cm –mv), ooit ten behoeve van de steenfabricage afgegraven³.

Het perceel was voorheen in gebruik als hoogstamboomgaard, maar na de bouw van de villa omgevormd tot landschapspark.

Het woonhuis is in de tachtiger jaren van de vorige eeuw gebouwd, maar daarvoor stonden er ook al opstallen op het perceel. De woning staat op een terp, heeft een beneden- en bovenverdieping, plat dak en alleen in het centrum een lage kap bedekt met keramische zwarte pannen. Op het terrein staan ook diverse andere opstallen die fungeren als garage, tuinschuur, theekoepel, stal en atelier.

woonhuis vanaf de Waardsedijk gezien

garage/atelier

De tuin heeft een formeel karakter met kort gras, boomgroepen, strakke hagen, een waterpartij met eilanden, bruggetjes, zichtassen en een theekoepel aan de rivier. In de tuin staan naast de oude appel- en perenbomen in de oorspronkelijke maar nu onderbroken strakke rijen nieuwe aanplant van kleine groepen exoten als Treurwilg, Plataan, Moerscipres, Paardenkastanje, Vleugelnoot, Canadese populier, Grauwe els, Japanse sierkers.

¹ Berendsen, H.J.A. en E. Stoutenhamer, 2001: Palaeographic development of the Rhine-Meuse delta The Netherlands; Koninklijke van Gorcum, Assen.

² Blijdenstijn, R., 2005: Tastbare Tijd; provincie Utrecht, Utrecht.

³ Bodemkaart van Nederland 1:50.000, Blad 38 Oost, 1981; Stiboka, Wageningen.

Rijen met appel- en perenbomen

boomgroepen met o.a. Canadese populier en Paardenkastanje

4 Flora en fauna

Flora en vegetatie

In de strakke, intensief onderhouden tuin, de verharding en het korte gras groeien nauwelijks spontaan gevestigde planten. De enige opvallende plant is Hangende zegge, die in de slootranden staat. Deze landelijk gezien vrij zeldzame soort is hier waarschijnlijk adventief (= ooit door mensen als zaad of stekmateriaal ingebracht, maar wel in het wild standhoudend).

De oude fruitbomen dragen opvallen weinig epifytische (korst)mossen. Wel zijn enkele zo slecht (veel dood hout) dat ze zijn aangetast door saprofytische schimmels.

Hangende zegge in slootkant

Ruige weerschijnzwam op pruim

Habitatrichtlijnsoorten of nationaal beschermde soorten ontbreken. Het plangebied is geen geschikte standplaats voor het merendeel van deze soorten. De paar soorten die mogelijk in het gebied voorkomen zijn afgecheckt met de verspreidingsatlas van FLORON⁴. Er zijn geen kandidaten gevonden.

Vogels

Tijdens het veldbezoek zijn de volgende vogelsoorten gehoord of gezien: Ekster, Grauwe gans, Groene specht, Houtduif, Kauw, Kokmeeuw, Koolmees, Merel, Ooievaar, Pimpelmees, Smient, Spreeuw, Vink, Waterhoen, Winterkoning, Wilde eend, Zwarte kraai.

Groene specht heeft verschillende nestholtes uitgehakt in meerdere perenbomen.

Grote bonte specht heeft een nest in een treurwilg.

Er zijn verder nesten aangetroffen van Ekster, Houtduif, Merel, Turkse tortel.

⁴ <https://www.verspreidingsatlas.nl/vaatplanten>

Op 2 plekken hangen nestkasten voor Steenuil in een perenboom.

Op 1 plek hangt een nestkast voor Bosuil in een perenboom.

Er waren d.d. 24 januari 2019 geen mussen rond de woning of in de wijdere omgeving aanwezig. De verschillende daken zijn niet geschikt als nestplek voor Huismus (te flauw, te laag, geen ruimte onder de onderste pannenrij).

Nestholte Groene specht in perenboom

merelnest in tuinschuur

Nestkast Steenuil in perenboom

Nestkast Bosuil in perenboom

Bij de beoordeling van de mogelijk in het plangebied broedende soorten is gebruik gemaakt van de laatste atlasgegevens van SOVON⁵.

De tuin is zeker leefgebied van Bosuil, Groene specht, Grote bonte specht en potentieel leefgebied van Kerkuil, Steenuil en Ransuil. Kerkuil was in 2013-2015 in uurhok 120-445 met 1-3, Ransuil met 4-10 en Steenuil met eveneens 4-10 broedgevallen vertegenwoordigd.

Alle vogels zijn op het nest met eieren of jongen streng beschermd. Nesten van Kerkuil (categorie 3), Steenuil (categorie 1) en Ransuil (categorie 4) zijn jaarrond beschermd. Deze soorten hebben de afgelopen jaren niet in het plangebied gebroed. Zekere broedvogels met jaarrond beschermde nesten zijn Ekster (categorie 5), Groene specht (categorie 5), Koolmees (categorie 5) en Pimpelmees (categorie 5).

⁵ <http://www.vogelatlas.nl/>

Overigens wordt van categorie 5-soorten verondersteld, dat exemplaren weliswaar vaak terugkeren naar het oude nest, maar dat ze ook over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen. In de provincie Utrecht wordt vanwege het bedreigde bestaan wel gevraagd bij verlies van een nest van Groene specht ontheffing aan te vragen.

Kerkuil, Ransuil, Steenuil staan op de lijst van in Nederland bedreigde broedvogelsoorten 2017 (categorie gevoelig). Groene specht staat op de oranje lijst van in de provincie Utrecht bedreigde soorten (categorie 4).

Zoogdieren

Er zijn in het plangebied zelf en omgeving alleen sporen gezien van of zichtwaarnemingen gedaan van Bruine rat, Bunzing, Haas, Mol, Veldmuis. Deze soorten zijn niet of nationaal beschermd, maar dan in de provincie Utrecht met een algemene vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen.

Vleermuizen zijn streng beschermd (Habitatrichtlijn).

Er is van de omgeving, waarnemingsgebied Snelrewaard, een recente waarneming van vleermuizen bekend, en wel die van een exemplaar Gewone dwergvleermuis op het bedrijventerrein Krekenburg bij Montfoort⁶. In het betreffende uurhok (120-445) zijn sedert 1990 de volgende soorten waargenomen: Gewone dwergvleermuis, Gewone grootoorvleermuis, Laatvlieger, Meervleermuis, Rosse vleermuis, Ruige dwergvleermuis, Watervleermuis⁷. Van deze soorten is het plangebied waarschijnlijk alleen functioneel (vliegroute, verblijfplaats, foerageergebied) voor algemene, weinig verstoring gevoelige soorten als Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger en Ruige dwergvleermuis. Deze vleermuizen zijn gebouwbewonend. Ze hebben kraamkolonies op zolders, in spouwmuren en achter boeiborden. Ze verblijven soms tijdelijk achter luiken en onder scheef liggende pannen. De gebouwen zijn daarom afgezocht op aanwezigheid van sporen van vleermuizen, met name keutels langs de gevel en op de raamkozijnen. Ook zijn alle potentiële verblijfplaatsen voor zover toegankelijk bekeken met een endoscope camera. Er is niets gevonden dat op hun aanwezigheid duidt. De ruimte onder de pannen is afgesloten en ook zijn alle open stootvoegen met een rooster afgegrendeld.

Een aantal bomen in het plangebied hebben holtes. Deze kunnen functioneel zijn voor boombewonende soorten als Gewone grootoorvleermuis, Rosse vleermuis, Ruige dwergvleermuis, Watervleermuis. Deze kunnen hierin een winter- of zomerverblijfplaats, paarplek of kraamkolonie hebben. Een aantal hiervan zijn eveneens bekeken met een endoscope camera. Er zijn geen exemplaren of sporen van gebruik aangetroffen.

Perenboom met holtes

open stootvoeg met rooster

Vissen, amfibieën en reptielen

D.d. 25 januari 2019 waren de sloten bedekt met ijs. Deze zijn daarom niet bemonsterd met een schepnet. De afgelopen 3 jaar zijn in het waarnemingsgebied Snelrewaard waarnemingen gedaan van

⁶ www.waarneming.nl

⁷ <https://www.verspreidingsatlas.nl/zoogdieren>

Bastaardkikker, Zeelt, Tiendoornige stekelbaars, Marmergrondel en Brasem. Deze soorten zijn niet of nationaal beschermd, maar dan in de provincie Utrecht met een algemene vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen.

Voor de in het betreffende uurhok (120-445) sedert 2000 waargenomen beschermde amfibie- en reptielsoorten is het plangebied alleen geschikt leefgebied voor de algemene soorten Bruine kikker, Gewone pad, Kleine watersalamander⁸. Voor deze soorten geldt in de provincie Utrecht bij ruimtelijke ingrepen een algemene vrijstelling. De strenger beschermde en meer kritische soorten zoals Heikikker, Kamsalamander, Meerkikker, Poelkikker, Rugstreeppad zijn wel in het betreffende uurhok waargenomen, maar hebben hun leefgebied in bijvoorbeeld het natuurontwikkelingsgebied Willeskop. Het plangebied is ook geen geschikt leefgebied voor de onder artikel 3.5 of 3.10 beschermde vissoorten zoals Grote modderkruiper. Deze laatste soort leeft in de grotere sloten dieper de polder in.

Ongewervelde dieren

D.d. 25 januari 2019 zijn geen ongewervelde dieren waargenomen.

Van het betreffende waarnemingsgebied Snelrewaard zijn een beperkt aantal dagvlinder-, libellen- en sprinkhaansoorten bekend. Dit betreft alleen algemene soorten als Distelvlinder, Bont zandoogje, Paardenbijter en Grote spinnende watertor.

Het plangebied is ongeschikt leefgebied voor de communautair en nationaal beschermde vlinder-, libellen, kever- en overige ongewervelde soorten.

Conclusie

Het plangebied herbergt zekere natuurwaarden.

Het meest opmerkelijk zijn de vele spechtengaten in de oude peren- en wilgenbomen, die verblijfplaats verschaffen aan Groene en Grote bonte specht en mogelijk ook aan vleermuizen.

Verder lijkt het plangebied geschikt leefgebied voor de verschillende uilensoorten, Bosuil, Kerkuil, Ransuil en Steenuil. Deze zijn ondanks de aanwezigheid van nestkasten echter niet aangetroffen.

De aanwezigheid van vleermuizen en broedvogels in de te slopen gebouwen is buiten het betreffende merelnest in de tuinschuur vanwege de bouwkundige eigenschappen vrijwel uit te sluiten.

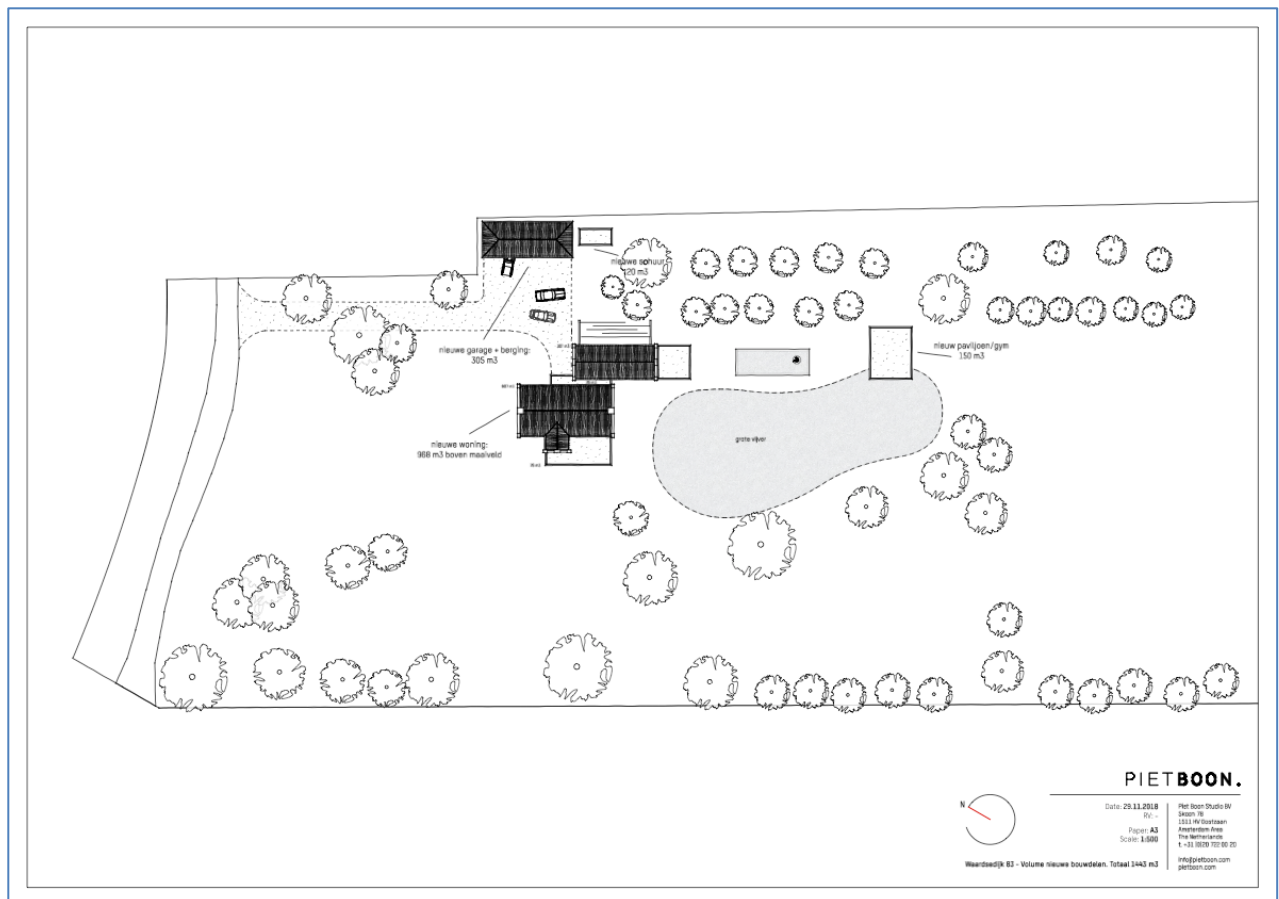
5 Ingreep

Initiatief

De ruimtelijke ingreep betreft de sloop van de woning en bijgebouwen, het opruimen van enkele bomen en heesters, de nieuwbouw van een woning en bijgebouwen en de herinrichting van de buitenruimte.

Figuur 3 toont de ligging van de nieuw gebouwen.

⁸ <https://www.verspreidingsatlas.nl/amfibieen> <https://www.verspreidingsatlas.nl/reptielen>

figuur 4: nieuwe situatieschets

Effecten

De belangrijkste ecologische gevolgen van het initiatief hangen samen met het opruimen van de bomen en struiken (1), de sloop van de opstallen (2), het grondverzet (3), de nieuwbouw (4) en de herinrichting van de buitenruimte (5). Het gebruik namelijk wonen (1 wooneenheid) blijft hetzelfde.

- Ad 1) Het opruimen van de beplanting op de nieuwe bouwplek betreft slechts een vijftal perenbomen. In de betreffende bomen zitten geen spechtengaten.
- Ad 2) Bij de sloop van de gebouwen gaan geen jaarrond (categorie 1-4) beschermde nesten van bijvoorbeeld Huismus verloren. Er verdwijnt bij de sloop van de tuinschuur wel een nestplek van Merel.
- Ad 3) Bij het grondverzet voor het bouwrijp maken verdwijnen er geen groeiplaatsen van beschermde plantensoorten. Bij het grondverzet voor de herinrichting van de buitenruimte rond de nieuwe gebouwen gaan mogelijk wel verblijfplaatsen van nationaal beschermde diersoorten als Mol en Veldmuis vernietigd. Voor deze soorten geldt in de provincie Utrecht een vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen. Vanwege de in de Wet natuurbescherming opgenomen zorgplicht wordt aanbevolen het gebied voorafgaand aan het bouwrijp maken af te zoeken op deze soorten, deze te verzamelen en in de directe omgeving, bijvoorbeeld de erfbeplanting ten noorden, terug te zetten. Overigens is dit grondverzet beperkt, omdat het huidig karakter van de tuin met fruitbomen zoveel mogelijk behouden blijft.
- Ad 4) Tijdens de bouw treedt door lawaai, bouwlampen en het verspreiden van vervuilde stoffen waaronder stikstof (NOx) verstoring van de natuur in de omgeving op. De omvang hiervan is beperkt en reikt niet tot de meer kwetsbare en verzuringsgevoelige natuurtypen van het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Lek. Het effect is ook maar tijdelijk.

Ad 5) Er is nog geen ontwerp voor de buitenruimte van de kavel. Uitgangspunten voor de herinrichting zijn:

- Alle oude fruitbomen minus de 5 op de plek van de nieuwe opstallen zullen worden gespaard.
- De vijver krijgt flauwe oevers en staat in contact met het grondwater.
- De beschoeiing van de sloot aan de voorzijde wordt weggehaald, de oever verflauwd.
- Het groenbeheer wordt geëxtensiverd.
- Nieuwe bomen en struiken zijn inheems en van autochtone herkomst.

Bovengenoemde gevolgen worden hieronder alleen aan de bepalingen over soortbescherming van de Wet natuurbescherming getoetst. Omdat het gebruik niet wordt veranderd, de ingreep klein en kortstondig is en de kwetsbare habitattypen ver weg liggen, wordt het initiatief niet getoetst aan de bepalingen over gebiedsbescherming in de Wet natuurbescherming of de Provinciale Ruimtelijke Verordening (2017).

Wet natuurbescherming

Als aan de hierboven genoemde randvoorwaarden wordt voldaan, worden er door de sloop en nieuwbouw niet aantoonbaar verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming overtreden. Deze randvoorwaarden worden hieronder nog een keer samengevat.

6 Conclusie

De sloop, nieuwbouw en de herinrichting van de kavel aan de Waardsedijk 83 te Snelrewaard hebben geen ingrijpende ecologische gevolgen. Er zullen bij de werkzaamheden geen verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden, als aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- De te kappen bomen en struiken worden buiten het broedseizoen geruimd of eerst gecontroleerd op aanwezigheid van broedende vogels.
- (Peren)bomen met spechtengaten blijven staan.
- De tuinschuur wordt buiten het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) gesloopt.

Verder worden de volgende maatregelen aanbevolen:

- Voorafgaand aan het grondverzet/bouwrijp maken worden alle (beschermde) dieren zoals Mol en Veldmuis verzameld en in de omgeving uitgezet.
- Men is terughoudend met buitenverlichting. De buitenlampen worden zo laag mogelijk opgehangen en/of wordt het uitstralend licht naar boven afgeschermd.

Tenslotte wordt aanbevolen bij de herinrichting van de buitenruimte de randvoorwaarden zoals genoemd in de brochure van Mooisticht (2018) zoveel mogelijk in acht te nemen. Dit betreft o.a.:

- Geef de kavel weer het karakter van een hoogstamboomgaard passend in het rivierenlandschap.
- Gebruik als plantmateriaal in het rivierlandschap passende soorten zoals Gewone es, Gladde iep, Zoete kers, Gewone esdoorn, Schietwilg (als knotboom), Zomerlinde, Noorse esdoorn, Zwarte els (als haag), Eenstijlige meidoorn (als haag), Rode kornoelje, Vogelkers, Spaanse aak (als haag).
- Maak zoveel mogelijk natuurlijke oevers.
- Extensiveer het maaibeheer van de oevers en delen van het gras